

**LORD RAGLAN'IN GELENEKSEL KAHRAMAN KALIBI VE KARTIGA
PERGEN DESTANI**

Mehmet Emin BARS

ÖZET

Şorların dilleri, gelenek ve görenekleri, halk edebiyatı ürünleri ile ilgili araştırma ve derlemeler XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren başlar. Bu dönemde derlenen halk edebiyatı ürünlerinin büyük bir kısmını destanlar oluşturur. Şorlar, Sibirya'nın güneybatısındaki Kemerovo'da yaşayan küçük bir Türk grubudur. Şor folkloruyla ilgili ilk derlemeler misyonerler tarafından yapılmıştır. Misyonerlerin temel amacı Altay ve Sibirya halklarını Hristiyanlaştırmaktır. Misyoner papazlar tarafından yapılaş gayeleri farklı olan bu derlemelerin çoğunluğu günümüze ulaşamamıştır. Şor destanları ile ilgili ilk derli toplu bilgiler Radlof tarafından derlenmiştir. Radlof, 1861 yılında Şorların yaşadığı bazı köyleri dolaşmış, bu seyahati esnasında Şor folkloru ile ilgili pek çok materyal derlemiştir. Kahramanın biyografisini çözümlenmeye dayalı yapısal çözümlenmeler daha çok Avrupalı toplumların anlatılarına uygulanmıştır. İlk olarak Alman bilim adamı Johann Georg von Hahn çeşitli mitik ve epik anlatı kahramanlarının hikâyeleri arasında önemli yakınlıklar bulunduğunu keşfederek bunlardan yola çıkarak ortak bir kahraman modeli oluşturmaya çalışır. Von Hahn on dört kahramana ait anlatılar arasındaki benzerlikleri on altı maddede toplar. Von Hahn'dan sonra Otto Rank kahraman biyografisini çözümlenmede yapısal yöntemi kullanır. Rank, kahramanların yaşamlarının doğumdan bir yere kral olmalarına kadar olan ilk bölümünün yapısı üzerinde durur. Rank, kahraman kalıbını on iki maddede toplar. Kahramanın biyografisini çözümlenmeye yönelik başka bir örnek Eric Hobsbawn tarafından eşkiya anlatılarına uyarlanmıştır. Hobsbawn çeşitli uluslara ait haydut, kaçak anlatımlarının kahramanlarının özelliklerini dokuz maddede toplar. Halk anlatıları üzerine kurulu en geniş kahraman kalıbı Lord Raglan tarafından oluşturulmuştur. Çalışmamızda Lord Raglan'ın Batı Geleneksel Kahraman Kalıbı, Şor Türklerine ait Kartiga Pergen destanına uygulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Lord Raglan, Geleneksel Kahraman Kalıbı, Şor Türkleri, destan.

THE TRADITIONAL HEROIC PATTERNS BY LORD RAGLAN AND KARTIGA PERGEN EPIC

ABSTRACT

The research and compilations which are mainly about the language, customs and traditions and the works of folk literature of Shorians starts from the the first period of 19th century. Epics constitute most of the works of folk literature which are compiled at this era. Shorians are a little Turkish group who live at Kemerovo at the southwest of Siberia. The first compilations about Shorian folklore were made by the missionaries. The main aim of missionaries was to christianize the societies of Altai and Siberia. Most of those compilations, of which the make up aim by the missionary priests are different, could not reach today. The first orderly information about Shorian epics were compiled by Radlof. Radlof wandered some villages of shorians in 1861, he compiled many materials about Shorian folklore during that travel. Structural analysis which are based on the analysis of the hero's biography is mostly applied on the sayings of European societies. Firstly, the German scientist Johann Georg von Hahn discovered that there were important closeness between the stories of different mythic and epical narrative heroes, and by this, he tried to create a common heroic model. Von Hahn brought together the similarities between the narrations about fourteen heroes in sixteen articles. After Von Hahn, Otto Rank used structural style in the analysis of heroic biography. Otto Rank focused on the structure of first episode of heroes which is from birth to being a king to a place. Rank brought the heroic patterns together in twelve articles. Another example intended to analyse the biography of hero was adapted to bandit narrations by Eric Hobsbawn. Hobsbawn brought the features of runaway and bandit narrative heroes which were belong to different nations together in nine articles. The largest heroic patterns which was based on public narration was created by Lord Raglan. In this work, The Western Traditional Heroic Patterns by Lord Raglan will be applied to the Kartiga Pergen Epic of Shorian Turks.

Key Words: Lord Raglan, Traditional Heroic Patterns, Shorian Turks, epic.

Giriş

Şorların dilleri, gelenek ve görenekleri, halk edebiyatı ürünleri ile ilgili araştırma ve derlemeler XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren başlar. Bu dönemde derlenen halk edebiyatı ürünlerinin büyük bir kısmını destanlar oluşturur. Şorlar, Sibiry'a'nın güneybatısındaki Kemerovo'da; bu yönetim birimine bağlı Mıski, Taştagol, Novokuznetsk gibi yerleşim merkezlerinde ve Tom, Mras, Kondom ırmakları kıyılarında yaşayan küçük bir Türk grubudur.

Eski Sovyetler Birliği'nde 1989 yılında yapılmış olan son nüfus sayımına göre Sovyetlerde yaşayan Şorların nüfusu yaklaşık olarak 16.600'dür. Bu nüfusun büyük bir bölümü Kemerovo yönetim biriminde yaşamaktadır. Başlangıçta, Rus misyonerlerinin Şor diline uyarladıkları Kiril alfabesini kullanan Şorlar, 1930'da Lâtin alfabesine geçmişlerdir. 1938'de Şorlar yeniden Kiril kökenli alfabeyi kabul etmişlerdir. Şor yazı dilinin varlığını sürdürdüğü bu yıllarda Şorca pek çok eser yayımlanmıştır. Şor folkloruyla ilgili ilk derlemeler misyonerler tarafından yapılmıştır. Misyonerlerin temel amacı Altay ve Sibirya halklarını Hristiyanlaştırmaktır. XVIII. yüzyılda Sibirya'nın büyük bir bölümünü ele geçiren Rusya, Türk boylarını Hristiyanlaştırmak amacıyla bölgeye misyonerler göndermiş, ayrıca Sibirya'nın çeşitli yerlerinde de misyoner okulları açmıştır. Misyonerler, Sibirya'daki çalışmaları sırasında Hristiyanlıkla ilgili eserleri de Türk boylarının dillerine çevirmişlerdir.

Misyoner papazlar tarafından yapılmış gayeleri farklı olan bu derlemelerin çoğunluğu günümüze ulaşamamıştır. Sadece V. İ. Verbitskiy'in eserlerinden bazı küçük bilgiler günümüze ulaşmıştır. Şor destanları ile ilgili ilk derli toplu bilgiler Radlof tarafından derlenmiştir. Radlof, 1861 yılında Şorların yaşadığı bazı köyleri dolaşmış, bu seyahati esnasında Şor folkloru ile ilgili pek çok materyal derlemiştir. Şor destanlarıyla ilgili araştırma ve çalışmalar yapanlar arasında Radlof'un dışında N. F. Katanov, S. E. Malov, S. D. Maynagaseva, N. P. Direnkova, S. S. Torbokov, A. İ. Çudoyakov gibi araştırmacılar bulunmaktadır. Radlof'tan sonra devam eden çalışmalar içinde özellikle N. P. Direnkova tarafından yapılan çalışmalar çok önemlidir. Direnkova, 1920-1940 yılları arasında yaptığı seyahatlerde geniş arşiv niteliğinde derlemeler yapmıştır. Direnkova'nın derlediği malzemeler arasında 44 Şor destanı metni de bulunmaktadır. Bugüne kadar derlenen yaklaşık olarak 130 Şor destanından ancak 26 tanesi yayımlanabilmiştir (Akalin, 1993: 193; Ergun, 2006: 13-22; Akalin, <http://turkoloji.cu.edu.tr/CAGDAS%20TURK%20LEHCELERI/3.php>; Chirli, 2008: 293; Kurpeşo, http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/sempozyum/sem_p_2/kurpesko.pdf. s. 223).

Kahramanın biyografisini çözümlenmeye dayalı yapısal çözümlenmeler daha çok Avrupalı toplumların anlatılarına uygulanmıştır. Lord Raglan'ın Geleneksel Kahraman Kalıbı Türkçe'ye çevrildikten sonra Türk destan ve hikâye kahramanları bu kalıba göre incelenmeye başlanmıştır. Lord Raglan'ın Geleneksel Kahraman Kalıbı ülkemizde ilk kez Özkul Çobanoğlu tarafından Oğuz Kağan ile Er Töştük destanlarına (1996) uygulanmıştır. Bu makaleyle birlikte bu konu Türkiye'de gündeme gelmeye başlar. Lord Raglan'ın makalesi Metin Ekici (1998) tarafından Türkçe'ye çevrilir. Lord Raglan'ın Batı ve Orta Doğu kaynaklı destan kahramanları hakkındaki puanlamasını ve değerlendirmesini içine alan bu makale, bu alanda ikinci adım olmuştur. Yöntem M. Öcal Oğuz tarafından Dede Korkut anlatmalarından Boğaç (1998) ile Basat (1999) anlatmalarına uygulanmıştır. İsmet Çetin (1998) tarafından Oğuz Kağan, Manas, Edige Batır, Koblandı Batır, Er Sayın, Çora Batır, Alıp Manaş, Köroğlu gibi Türk destan kahramanlarının bulunduğu on dört destanda kahramanların doğumları ve aileleri üzerine uygulanmış ve yeni bir Geleneksel Türk Kahraman Kalıbı teklifi ile karşı karşıya getirmiştir.

Yöntem daha sonra Nerin Köse tarafından Kurmanbek ve Kurbanbek destanlarına (1999a), Kococaş Destanı'na (1999b) ve toplam yirmi halk hikâyesi üzerinde gerçekleştirdiği Türk halk hikâyelerine (2000) uygulanmıştır. Mahfuz Zariç tarafından önce Kirdeci Ali Kesikbaş Destanı'na (2007), diğer bir çalışmasında ise Ağrıdağı Efsanesi romanına (2012) uygulanmıştır. Ayrıca Mehmet Yılmaz, Battal-nâme, Sasonlu Tavit ve Digenis Akritas destanlarını (2011) Lord Raglan'ın Geleneksel Kahraman Kalıbına göre değerlendirmiştir.

Lord Raglan ve Geleneksel Kahraman Kalıbı

Dil, inanç sistemi, coğrafya, hayat tarzı, tarih gibi özellikler bir milletin kültürünü oluşturur. Bir toplumun geçmişten bugüne getirdiği birikimini ifade eden kültür, bir milletin düşünce biçiminde ve o düşünce tarzının doğurduğu anlatı türlerinde önemli yer tutar. O sebeple milletlerin anlatı türlerinde, ürünün ait olduğu tarihî dönemi, teşekkül ettiği coğrafyayı, yaygın olduğu toplumun dil ve inanç özelliklerini, anlatının ortaya çıkmasına sebep olan hayat tarzını ve o hayat tarzını sürdüren topluluğun beklentilerini, sevinçlerini, üzüntülerini, değer yargılarını bulmak mümkündür. Bu özellikler daha çok anlatının asıl kahramanı vasıtasıyla ve onun içinde yer aldığı olayların yardımıyla verilir. Her anlatı türünün kendisine has kahraman tipi bulunur ve bu tip, o anlatı türünün ortaya çıkmasına sebep olan kültürün özelliklerini aksettirir (Köse, 1999b: 253).

“19. yüzyıldaki önemli buluşlardan biri de, kendi köklerini arayan Avrupalı araştırmacıların dünyada anlatılan çeşitli dinî ve mitik anlatımlarla kendi ülkelerinden topladıkları halk edebiyatı yaratmalarının metinlerini bir araya getirip, bunları karşılaştırmaları sonucunda ortaya çıkan şaşırtıcı benzerlik olmuştur” (Ekici, 2006: 100). İlk olarak Alman bilim adamı Johann Georg von Hahn çeşitli mitik ve epik anlatı kahramanlarının hikâyeleri arasında önemli yakınlıklar bulunduğunu keşfederek bunlardan yola çıkarak ortak bir kahraman modeli oluşturmaya çalışır. Von Hahn on dört kahramana ait anlatılar arasındaki benzerlikleri on altı maddede toplar. Von Hahn'dan sonra Otto Rank kahraman biyografisini çözümlemeye yapısal yöntemi kullanır. Rank kahramanların yaşamlarının doğumdan bir yere kral olmalarına kadar olan ilk bölümünün yapısı üzerinde durur. Rank, kahraman kalıbını on iki maddede toplar. Kahramanın biyografisini çözümlemeye yönelik başka bir örnek Eric Hobsbawn tarafından eşkiya anlatımlarına uyarlanmıştır. Hobsbawn çeşitli uluslara ait haydut, kaçak anlatımlarının kahramanlarının özelliklerini dokuz maddede toplar. Halk anlatıları üzerine kurulu en geniş kahraman kalıbı ise Lord Raglan tarafından oluşturulur. Raglan kahramanların etrafında anlatılanları tamamen kurmaca ve bu kahramanlara dayanan bilgilerin tarihsel bir temele dayanmadıkları sonucunu ortaya koymayı amaçlar (Ekici, 2006: 100-102). *“...yazılı ve sözlü kültür geleneklerinde yer alan anlatılardaki kahramanların biyografik bir profilini ortaya koymak ve muhtelif kahramanlar arasındaki yapısal kalıplaşmalara dayalı benzerlikleri gelenek ve kültüre özel bazda çalışma imkânı vermesi bakımından...”* (Çobanoğlu, 2002: 193) Raglan'ın yöntemi kullanılışlı bir araştırma aracıdır.

Lord Raglan, önce Oedipus hikâyesini okuyup inceler. Hikâyedeki olaylardan pek çoğunun Theseus ve Romulus hikâyelerindeki olaylarla dikkat çekecek derecede benzer olması onu etkiler. Daha sonra geleneksel pek çok Yunan kahramanını inceler ve bu hikâyeler parça parça olaylara ayrıldıklarında kesin bazı olay tiplerinin bütün hikâyelerde veya hikâyelerin çoğunda mevcut olduğunu tespit eder. Bu paralelliklerin bir önemi olup olmadığını veya onların sadece kazara oluşmuş benzerlikler olup olmadığını öğrenmek için bu hikâyeler arasındaki paralellikleri inceler.

Oedipus, Theseus, Romulus, Heracles, Perseus, Jason, Bellerophon, Pelops, Asclepius, Dionysus, Apollo, Zeus, Joseph (Yusuf), Moses (Musa), Elijah (İlyas), Sigurd veya Siegfried, Arthur, Nyikang gibi yirmi iki hikâyeye kahramanını inceleyen Raglan, kahramanların yaşadıkları olayları tabloya döker. Bu hikâyelerin çoğunda meydana gelen olayları “tipik” olaylar olarak değerlendirir. Ona göre bu olaylardan bazıları mucizevidir, bazıları ise önemsiz gibi görülebilir ama bunların her biri bir paternin parçasıdır. Bu olaylar bir patern (örnek) üstüne kurulmuştur (Raglan, 1998: 126-130).

Lord Raglan’ın bir bölümü Orta Doğu kökenli olan “Geleneksel Kahraman Kalıbı” şu yirmi iki maddeden meydana gelir:

1. Kahramanın annesi soylu bir bakiredir.
2. Babası bir kraldır.
3. Baba çoğunlukla kahramanın annesinin yakın bir akrabasıdır.
4. Kahramanın anne rahmine düşüş şartlar olağandışıdır.
5. Kahraman aynı zamanda bir Tanrı’nın oğlu olarak kabul edilir.
6. Çoğunlukla baba tarafından, onu öldürme girişiminde bulunulur.
7. Kahraman gizli bir yere gönderilir.
8. Uzak bir ülkede evlât edinen bir aile tarafından büyütülür.
9. Kahramanın çocukluğu hakkında bize hiçbir şey anlatılmaz.
10. Kahraman yetişkinlik çağındayken, gelecekte kral olacağı yere gider.
11. Kahraman; kral, dev, ejderha veya vahşi bir hayvana karşı bir zafer kazanır.
12. Çoğunlukla kendisinin selefinin kızı olan bir prensesle evlenir.
13. Kral olur.
14. Bir süre herhangi bir hadise olmaksızın ülkeyi yönetir.
15. Kanunlar yazar.
16. Daha sonra kahraman Tanrıların ve/veya halkının sevgisini kaybeder.
17. Tahttan ve şehirden uzaklaştırılır.
18. Kahraman, esrarengiz bir şekilde ölümle tanışır.
19. Çoğunlukla bir tepenin üzerinde ölür.
20. Çocuklarından hiçbiri, eğer varsa, onun yerine tahta geçemez.
21. Kahramanın vücudu gömülmez.
22. Kahramanın gömülü olduğu kabul edilen bir veya daha fazla kutsal mezarı vardır (Raglan, 1998: 126).

Raglan, kahramanların hayatının daha fazla sayıda olaya ayrılabilceğini belirterek incelemesinde Şu sonuca ulaşır: “... bu olaylar bana geleneğin hikâyesinin bir hikâye olduğunu, gerçek bir insan hayatının gerçek olayları olmadığını, fakat dini hüviyeti olan önemli bir kişinin hayatındaki ve mesleğindeki ritüel olaylar olduğunu düşündürüyor. Bu Őahsiyetlerin hiç birisinin hikâyesi gerçek olayları takip etmez ve benim hayat hikâyelerini aktardığım kahramanların hiçbirini gerçek değildir. Saniyorum ki onların hayatı, onlar gerçekten yaşamışlarsa ve yaşadıkları olaylar geniş anlamda ritüel bir karakterin faaliyetleridir veya onların hikâyeleri ritüel bir tipe uygun hale getirilmek için değiştirilmiştir” (Raglan, 1998: 130-131).

Raglan, çeşitli geleneksel kahramanların hikâyeleri arasındaki paralelliklerin önemsiz tesadüfler olmayacak kadar çok fazla olduğunu ve onların ritüele ait yaratmalar olarak açıklanabileceğini düşünür. “Bütün bu kahramanların mitik olduğu sonucuna varabilir miyiz?” sorusuna “Benim Őahsi fikrime göre onların çoğu her nasıl olmuşsa tamamen mitlere aittir” (Raglan, 1998: 136-137) cevabını verir. Raglan’a göre, Őablon bir hayatın kahraman için bilinmesi ve bir kahramanın hayatının tipe uygun hale getirilmek zorunda olması, mitik olayların gerçek tarihi kahramanların hikâyeleri içine de sokulmuş olması sonucunu doğurur (Raglan, 1998: 137).

Bazı araştırmacılar tarafından Türk destan ve hikâyelerine uygulanan bu yöntemin neyi amaçladığı çoğunlukla belirtilmemiştir. “Halbuki, Lord Raglan bu kalıbı belirlerken bu anlatmaların tamamının ya tek bir kaynaktan çıkmış olabileceğini veyahut da aslında birinin gerçek, diğerlerinin ise onun uyarlaması veya eř metinleri olabileceğini ortaya koymak istemiştir” (Ekici, 2006: 102).

Lord Raglan’ın Geleneksel Kahraman Kalıbı ve Kartıga Pergen Destanı

Çalışmamızda yukarıda hakkında bilgi verilen Lord Raglan’ın “Geleneksel Kahraman Kalıbı” Şor Türklerine ait Kartıga Pergen destanına uygulanacaktır. İncelemede Metin Ergun tarafından hazırlanan “Şor Kahramanlık Destanları” (2006) adlı eserde yer alan Kartıga Pergen destan metninden yararlanılmıştır. Şor Türkçesi ile Türkiye Türkçesine yapılan aktarımlar da aynı eserden alınmıştır.

1-2. Kahramanın annesi soylu bir bakiredir ve babası bir kraldır: “Moses’in durumu dışındakilerde kahraman için bir soyluluğun söz konusu olması kaydedilmesi gereken ilk noktadır. Buna göre bu ilk noktaya bağlı olarak kaydedilmelidir ki; kahramanın her zaman soylu bir ailenin oğlu olması, hemen hemen bütün hikâyelerde annesinin ilk çocuğu olması ve babasının bir tanrı olması durumu dışında, babasının da ilk çocuğu olması ve bir kaç istisna dışında kahramanın babası iki defa evlenir” (Raglan, 1998: 131).

Destanda Kartıga Pergen’in anne ile babası Şöyle anlatılır:

“Altın tüktüğ ak sarattığ

Altın Kan poltır

Anın abakayı Altın Kök polđan

Altın Kannınpir-da pala çok polđan” (Ergun, 2006: 452).¹

---

¹ Bundan sonraki alıntılarda aynı eserin sadece sayfa numaraları gösterilmiştir.

“Altın tüylü ak kızıl atlı, Altın Kağan varmış. Onun karısı Altın Kök imiş. Altın Kağan’ın bir çocuğu da yokmuş.”

Gökalp, eski Türklerin bütün mevcudatı üçe ayırdıklarını belirtir. Toyonlar dünyayı altın kemikler, ak kemikler ve kara kemikler şeklinde üçe ayırır. Altın kemikler prenslerdir (Gökalp, 2007:411). Kahramanın hem anne hem de babası altın sıfatını taşıdıklarından hareketle kahramanın annesi ile babasının altın kemiklerden olduğu ve bundan dolayı soylu olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca kahramanın babasının kağan olduğu da belirtildiğinden ilk iki maddeye destanda rastlanmaktadır.

3. Baba çoğunlukla kahramanın annesinin yakın bir akrabasıdır:

“Kahramanın ailesinin pek çok durumda birbirinin yakın akrabası olması gerçeği çok yaygın bir geleneğe göre kralların kız kardeşleriyle evlenmesini akla getirir” (Raglan, 1998: 131).

Destanda kahramanın annesi ile babası arasında bir akrabalık ilişkisinden bahsedilmez.

4-5. Kahramanın anne rahmine düşüş şartları olağandışıdır ve kahraman aynı zamanda bir Tanrı’nın oğlu olarak kabul edilir:

“... bizim ele aldığımız hikâyelerde tanrıların girdiği kabul edilen şekiller birbirinden oldukça farklıdır. Tanrı bir fırtına şeklinde, bir kuğu şeklinde veya altın yağmuru şeklinde ortaya çıkabilir. Bir kahramanı tanrıların soyundan birine bağlamanın, kahramanın başarıları ve kahramanlığıyla bir ilgisi yoktur, fakat bir prensesin kendi kocasının, bir tanrı kılığına girmek suretiyle, prensesle ritüel birlikteliğiyle alakalıdır şeklinde bir sonuç çıkarabiliriz” (Raglan, 1998: 131).

Kartıga Pergen’in doğumu olağanüstü özellik taşır. Altın Kağan ava çıkar. Altı yıl avlandıktan sonra evine gelir. Bu sırada karısı hamile kalmıştır. Altın Kağan karısına şöyle seslenir:

“Alğan kijim Altın Kök, po temge çetre kariğançe, pala tappadın, am, men altın tayğa şıkkamda, men çokta kaydıg üçün kursaktıg pol-pardın?” (453).

“Karım Altın Kök, bu zamana kadar ihtiyarlayıncaya dek çocuk doğurmadın, şimdi ben altın taygaya çıktığımda, ben yokken nasıl hamile kaldın?”

Destanda anlatılan şekliyle kahraman babasız biçimde doğmuştur. Babası altı yıl boyunca avdayken kahraman doğar. Bu durum kahramanın Tanrı’nın oğlu olarak kabul edildiğini akla getirir. Nitekim Kartıga Pergen annesine şöyle der:

“Altın Kök içemay, tegan, öreği turğan ulug çayaçı meni aş çirge çajabadı. Aş-pa sug çip işpesge çayalğam. Enemnen içege çok çayalğam” (455-456).

“Altın Kök anacığım, üstte duran Ulu Yaratıcı beni aş yer yaratmadı. Aş yemez, su içmez yaratıldım. Anamdan karınsız yaratıldım.”

6. Çoğunlukla baba tarafından, onu öldürme girişiminde bulunulur:

“Öyle görünüyor ki, hikâyelerimizde bir çocuğu kurban etmeyle ilgili bir hile var ve bazı durumlarda çocuğun yerine bir hayvan kurban edilmektedir. Daha bir bebek olan kahramanı öldürmeyi deneyen çoğunlukla babadır ve bu gerçek, incelediğimiz hikâyeleri Abraham (İbrahim) ve İsaac (İsak)’ın hikâyesiyle aynı yere getirir. Moses’in hayatına kıyma girişimi, diğer kahramanların hayatına kıyma girişimlerinde olduğu gibi, doğum sırasında yapılmıştır, fakat Abraham ve İsaac’ın hikâyesi gösteriyor ki; Yahudiler bir zaman için bu âyini çocukları buluş çağında uygulamışlardır. Kaydetmeliyiz ki, İsaac’ın yerine bir koç kurban edilmiştir” (Raglan, 1998: 131-132).

Çocuğun kendisinden olmadığını düşünen Altın Kağan, çocuğu hiç görmez. Altın Kağan şöyle der:

“Menin palam polza, kaydıg-da polza, ölbes; paksa kijenin palazı polza, öl-kalar” (453).

“Benim çocuğum ise ne olursa olsun ölmez, başka kişinin çocuğu ise ölüp kalır.”

Altın Kağan çocuğunu öldürmez, kendi haline bırakır. Altın Kağan, destanın ilerleyen bölümünde Kara Mökö ile savaşırken, oğlu tarafından savaş durdurulur. Bu durumda Altın Kağan oğlunu öldürtmek ister:

“Ponun öjün çettirerim. Sen küştüg polzan, çetton kannın çeringe çörzem, senen küştügdü tabarım. Alton çerdin altına tüşsem, kara ayna tölünen senen küştügdü tabarım. Sen tıninga çeder kiji polar!” (458).

“Bunun öcünü alırım. Sen güçlü isen yetmiş kağanın yerinde dolaşıp senden güçlüsünü bulurum. Altmış yerin altına insem, kara şeytan neslinden senden güçlüsünü bulurum. Senin canını alır kişi olur.”

Bunun üzerine yetmiş kağanın halkı, Kartıga Pergen’i öldürmeye gelir. Bu bakımdan destanda, babanın çocuğunu öldürmek istemesi maddesine rastlanılır.

7-8. Kahraman gizli bir yere gönderilir ve uzak bir ülkede evlât edinen bir aile tarafından büyütülür:

“Sahte bir ölümle acı çektikten sonra, kahramanlarımızın hepsi uzak bir yere götürülür veya başka bir kral tarafından yahut da Jason ve Asclepius’un durumlarında olduğu gibi Chiron tarafından büyütülürler” (Raglan, 1998: 132).

Kartıga Pergen, altı yıl boyunca ortalıkta görünmez:

“Altı çıldın pajında altı kulaktıg kara kazannın altına kirgen çaş pala kazan altınan külden şıktı. Şığala, azakka turdı” (455).

“Altı yılın sonunda, altı kulaklı kara kazanın altına giren küçük çocuk, kazan altından külden çıktı. Çıkıp ayağa kalktı.”

Çocuğun kendi isteğiyle altı yıl boyunca saklanması kahramanın gizli bir yere gönderilmesi maddesine uyar. Ancak uzak bir ülkede herhangi bir aile tarafından büyütülme maddesi görülmez.

9. Kahramanın çocukluğu hakkında bize hiçbir şey anlatılmaz: *“En umulmadık şeyler kahramanımızın başına doğumu sırasında gelir ve yine bu en umulmadık şeyler kahramanımız yetişkinlik çağına erişir erimez olur, fakat o zamana kadar ona hiçbir şey olmaz. Benim tahmin ettiğim gibi, eğer kahramanımız tarihi bir kahraman değil de bir figürse, yani ritüel bir figürse, bu durum herkesin düşünebileceği gibidir. Çünkü genel bir kural olarak çocuklar doğumlarıyla, buluş çağı veya yetişkinlik çağı arasındaki ayinlere ait ritüellerde yer almazlar. Geleneksel kahramanın hikâyesi, eğer doğru bir şekilde anlıyorsam, kahramanın ritüel gelişmesinin hikâyesidir ve bundan dolayı hayatına ait kısımlardan onun ritüel bir gelişme göstermediği kısımların boş veya karanlık olarak bırakılması uygundur”* (Raglan, 1998: 132-133).

Destan kahramanının çocukluğu destanda anlatılmaz. Kartıga Pergen, altı yılın sonunda gizlendiği yerden çıkar ve Altın Dağ'ın eteğine varır. Altın Dağ'a gelen bir ihtiyar tarafından adı konur. Yetişken olana kadar neler yaşadığından bahsedilmez.

10. Kahraman yetişkinlik çağındayken, gelecekte kral olacağı yere gider: *“Kahramanın zaferlerinin çoğunun genellikle ya bu yolculuk sırasında meydana gelmesi -ki ben bunu da daha önce belirtmiştim- ya da başka bir şekilde onun ulaşmak istediği yere vardığında hemen meydana gelmesi de kayda değer bir gerçektir. Kahramanın yabancı bir ülkeden tahta doğru belli bir gelişme kaydeder ve onun bütün başarı ve zaferleri bu gelişmeyle ilgilidir”* (Raglan, 1998: 133).

Kartıga Pergen, babasının kendisini öldürtmek istemesi karşısında baba yurdunu terk eder:

“Ezen, ezen içemay, dedi. Men Kartığa Pergen po çerge tuğup, enemnin südün işpedim, adamın ajın çibedim, Paza kelip, po altın örge men kirbeyin! Paza kelip, po çurtka men paspajın! Poyumğa amır çer pedrep parayın” (461).

“Selam ey anacığım, dedi. Ben Kartıga Pergen burada doğup anamın sütünü içmedim; atamın aşını yemedim. Tekrar dönüp bu altın otağa ben girmem! Tekrar gelip bu yurda basmam. Kendime rahat yer aramaya gideyim.”

Kartıga Pergen, ilerde hüküm süreceği yetmiş kağanın dışında, otu kurumaz, yaprağı solmaz altın bozkır bulur, oraya yerleşir. Bu maddeye destanda rastlanır.

11. Kahraman; kral, dev, ejderha veya vahşi bir hayvana karşı zafer kazanır: *“Geleneksel kahramanın zaferleri, tarihi kahraman kralların zaferlerinden farklı şekilde, her zaman kahramanın tahta çıkmasından önce gerçekleşir. Bir başka kayda değer gerçek ise geleneksel kahramanın bir savaş meydanında hiçbir zaman bir zafer kazanmamasıdır.*

Onun her hangi bir orduyu temsil etmesi durumu çok nadir görülen bir şeydir ve kahramanın bir orduya sahip olduğunda o orduyu eğittiği veya herhangi bir şekilde onu yönettiği de kesinlikle belirtilmemiştir... Fakat geleneksel kahraman hiç bir zaman bir kumandan değildir. Onun bütün zaferleri, sadece olağanüstü büyümlü yarışmalar olmayıp, eğer bunlar gerçek bir kavgada kazanılan zaferler olarak anlatılıyorsa, bunlar diğer krallara veya canavarlara, ejderhalara veyahut da hususi bir şöhrete sahip vahşi hayvanlara karşı girilen teke tek kavgalardaki başarılarıdır. Geleneksel kahraman alelade bir adamla veyahut da alelade hayvanlarla kavgaya etmez” (Raglan, 1998: 133).

Kartıga Pergen, tahta geçmeden önce babası tarafından gönderilen yetmiş kağan halkını üç defa yener. Yeni yurduna yerleştikten sonra da yer altından *“toğus kulaş tumçuktug tebir şibeldey”* (462), *“dokuz kulaç burunlu Tebir Şibeldey”* çıkar. Uykuda olan Kartıga Pergen'i öldüremez. Çünkü Tanrı onu ölümsüz yaratmıştır. Tebir Şibeldey yer altına geri döner. Destanın sonlarında da Kartıga Pergen, ulu yurdunu basan düşmanların hepsini öldürür. Bu bakımdan bu madde destanda görülür.

12-13. Çoğunlukla kendisinin selefinin kızı olan bir prensesle evlenir ve kral olur:

“Sınavları geçip, zaferler kazandıktan sonra kahraman tahtına varis olduğu kişinin kızı veya dul karısıyla evlenir ve kral olur. Bu noktadan hareket edilerek, tahtın çok sık bir şekilde kadınlar vasıtasıyla el değiştirdiği kabul edilmiştir ve yönetimde olan kraliçe veya kral soyundan gelen prenses, muhtemel bir durumda olabileceği gibi, sadece evlenmek suretiyle tahtı kocasına tevcih edebilmektedir veya bir başka ifadeyle kraliçeyle evlenmeyi başaran herhangi bir adam, kendi soyu ne olursa olsun, doğrudan kral olur ve herhangi bir kişinin kral olmasının tek yolu kraliçeyle evlenmektir” (Raglan, 1998: 134).

Kartıga Pergen evlenmez. Bu nedenle destanda on ikinci maddeye rastlanmaz. Kartıga Pergen babasının yurdunu terk edip kendisine yeni bir yurt bulduğunda, üstte duran Ulu Tanrı'ya dua eder, ondan altın otağ ister:

“Anan turup körgeni-tegriden kün-çilerp kültünnep, ay-çilap çiltırar, altın örge tüşti. Tegrinden üş ilçerbelig poldı. Tegrinin altında turdı. Ejiginde at turğuşçan çeri poldu” (462).

“Sonra durup bakanda, gökten güneş gibi parlayıp ay gibi yaldırar altın otağ indi. Gökten üç ipe indi. Göğün altında durdu. Eşiğinde at durur yer vardı.”

Ulu Tanrı tarafından kendisine altın otağın indirilmesi kağan (kral) olduğunu gösterir. Kaycı (destan anlatıcısı), destanın sonunda şöyle seslenir:

*“Kan çerine koja çürdim,
Kan kastağın po çergerge slerge çettirdim!” (465)*

Kaycı “Kağan yerine birlikte gittim, Kağan bahtını buraya size getirdim.” derken kahramanın kağan olduğunu söyler. Kartıga Pergen yemez, içmez ve ölümsüzdür. Bu özellikleri düşünüldüğünde Tanrısal niteliklere sahip olduğunu söylemek mümkündür.

14-15. Bir süre herhangi bir hadise olmaksızın ülkeyi yönetir ve kanunlar yazar: *“Geleneksel kahraman hiç bir zaman savaşa gitmez, krallığının sınırlarını genişletmez, hiç bir zaman hiç bir şey yaptırmaz. Geleneksel kahraman hiçbir şey yapmaz. Geleneksel hikâyeyi başlatan ve bitiren olayların geleneksel hikâyeden uzak olarak, onun yönetiminin tek hatırası çoğunlukla ona ait olduğu kabul edilen kanunların geleneksel nizamıdır. Bir gerçek olarak, bunun yanında kanunların bir nizamı yüzlerce, binlerce yılda derece derece meydana gelen değişimin her zamanki ürünüdür ve bu nizam hiç bir şekilde tek bir kişinin eseri değildir”* (Raglan, 1998: 135).

Kartıga Pergen, babasının gönderdiği orduyla savaşır. Daha sonra babasının yurdunda savaş olduğunda babasının yurduna gider, düşmanları tekrar yener. Ayrıca hiçbir kanun da yapmaz. Bu bakımdan bu iki özellik destanda görülmez.

16-17. Daha sonra kahraman Tanrıların ve/veya halkının sevgisini kaybeder, tahttan ve şehirden uzaklaştırılır:

“Bundan sonra üzerinde duracağımız husus, durumları özetlenen geleneksel kahramanların kaderleriyle veya sonlarıyla hiç bir zaman kendi yönettikleri şehirlerde karşılaşmamalarıdır. Özetlediğimiz durumların çoğunda kahramanlar gerçekten tahttan indirilir ve payitaht şehirden uzaklaştırılır, diğer durumlarda ise kahramanlar kutsal bir görevde bırakılarak, sahip oldukları krallıktan uzaklaştırılırlar” (Raglan, 1998: 135-136).

Destanda bu iki maddeye de rastlanmaz. Kartıga Pergen ne Tanrıların veya halkının sevgisini kaybeder ne de bulunduğu yerden sürülür.

18. Kahraman, esrarengiz bir şekilde ölümle tanışır:

“Sahip olduğu makamı kaybetme ve esrarengiz ölümün geleneksel kahramanın normal kaderi olduğu sonucuna varabiliriz. Ancak, burada çözülmesi gereken bir nokta vardır ki, o da kahramanın hiç bir zaman gerçek anlamda vuku bulan bir dövüşte mağlup edilmemesidir. Tahtı bir kavgayı kazanarak elde etmesinde olduğu gibi, bir kişi, onun tahtı kaybetmesinin de bir kavgayı kaybetmesinin sonucunda meydana gelmesini bekleyebilir fakat geleneksel kahramanın başına hiç bir zaman böyle bir şey gelmez” (Raglan, 1998: 135).

Kartıga Pergen ölümsüz yaratılmıştır. Bunun için destanda ölümüne değinilmez:

“Tebir şimeldey ayttı: ‘Po kartığa pergen ölbes çajalğan poltır! Minan parayın!’ tedi” (463).

“Tebir Şimeldey söyledi: ‘Bu Kartıga ölümsüz yaratılmış. Buradan gideyim.’ dedi.”

19. Çoğunlukla bir tepenin üzerinde ölür: *“Kutsal kralın canlı veya ölü olarak tepenin doruğuna dikilen ve yığılan odunların üstünde yakılması ve kutsal kralın belli, belirsiz bir şekilde dumanlar ve alevler içinde göğe çekildiğine inanma âyinlerin en çok kullanılan şeklidir...”* (Raglan, 1998: 136).

Kahraman ölümsüz olduğundan bu maddeye de destanda rastlanmaz.

20. Çocuklarından hiçbiri, eğer varsa, onun yerine tahta geçemez: *“Kahramanın yerinin çok nadir olarak oğlu tarafından doldurulması verasetin kadın tarafına geçtiği farz edilerek açıklanabilir. Bu durumda onun yerine kızının geçmesi söz konusudur, fakat bu söz konusu edilemez”* (Raglan, 1998: 136). Kartıga Pergen evlenmez, çocuğu da yoktur. Ölmediği için de yerine birilerinin geçmesinden bahsedilmez.

21-22. Kahramanın vücudu gömülmez, fakat buna rağmen kahramanın gömülü olduğu kabul edilen bir veya daha fazla kutsal mezarı vardır.

“Geleneksel kahramanın hayatıyla ilgili son nokta ise, kahramanın çoğunlukla esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolduğu farz edilmesine rağmen, kahramana ait olduğu kabul edilen bir mezar bulunmasıdır ve bazen bu mezar birden fazla da olabilir” (Raglan, 1998: 136). Kartıga Pergen ölümsüz olduğundan son iki madde de destan metninde yer almaz.

Geleneksel Kahramanın Adı	Kartıga Pergen ile Ortak Maddeleri
Oedipus	1, 2, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 13
Theseus	1, 2, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 13
Romulus	1, 2, 4, 5, 6, 7, 10, 11
Heracles	1, 2, 4, 5, 6, 10, 11, 13
Perseus	1, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 13
Jason	1, 2, 6, 7, 9, 11, 13
Bellerophon	1, 2, 5, 9, 10, 11, 13
Pelops	2, 5, 6, 9, 10, 11, 13
Aselepius	1, 5, 6, 7, 11, 13
Dionysus	1, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 13
Apollo	1, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 13
Zeus	1, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 13
Joseph (Yusuf)	1, 2, 6, 7, 11, 13
Moses (Musa)	1, 2, 6, 7, 9, 10, 11, 13
Elijah (İlyas)	11, 13
Sigurd veya Siegfried	1, 2, 4, 11, 13
Arthur	1, 2, 4, 5, 7, 9, 10, 11, 13
Nyikang	1, 2, 10, 11

Şekil 1: Geleneksel Kahramanlarla Kartıga Pergen Destanı'ndaki Ortak Maddeler

Kartıga Pergen'de Lord Raglan'ın Geleneksel Kahraman Kalıbı'na uyan 10 madde bulunmaktadır. Destanda bulunan maddelerin tümü Oedipus'ta da bulunur. Destan, Oedipus'tan sonra, taşıdığı dokuz ortak madde ile Theseus, Perseus, Dionysus ve Arthur'la en fazla benzerlik göstermektedir. Bunun yanı sıra Romulus, Heracles, Apollo, Zeus ve Moses (Musa) ile de sekiz ortak maddeye sahip olmasıyla bu kahramanlarla da ortak özelliklerinin fazla olması dikkat çeker. Elijah (İlyas) ile iki ortak maddede birleşen Kartıga Pergen, bu yönüyle en az benzerlik gösterdiği kahramandır. Elijah'tan sonra Nyikang'la dört ortak maddede benzerliğe sahiptir. Sonuç olarak Kartıga Pergen en fazla Oedipus'la ortak hususlar taşıırken en az benzeştiği kahraman Elijah (İlyas)'tır (Şekil 1). Kartıga Pergen, Raglan'ın Geleneksel Kahraman Kalıbı'na göre 10 puanla, Elijah (İlyas-9 puan), Sigurd veya Siegfried (9 puan)'den daha fazla puana sahiptir. Kartıga Pergen'in, Raglan'ın Geleneksel Kahraman Kalıbı'na göre çalışmamızın Giriş bölümünde kısaca bahsettiğimiz, incelemeye esas alınan Türk destan ve hikâye kahramanlarından daha fazla özelliğe sahip olduğu görülmüştür.

Fuad Köprülü, Türk destanlarını, vücûda geldiği ve yaşadığı cağrafi sahaya ve onu vücûda getiren şubelerin medeni seviyesine ve umumî hayat şartlarına göre üç büyük sahaya ayırır:

1. *'Altay-Yeniseyi' sahasında vücûda gelen mahsuller.*
2. *'Bozkırlar' sahasında vücûda gelen mahsuller.*
3. *'Tarım-Sır-Derya' sahasında vücûda gelen mahsuller"* (Köprülü, 2004: 68).

Altay-Yeniseyi sahası iptidaî Türk dinini muhafaza eden Şamanî kabilelere mensuptur. Bunlar göçebe olmakla beraber, yine de yerleşmiş haldedirler. Türk şubelerinin en geride kalanıdır. *"İşte bunlar bize millî destanın en eski parçalarını, yani 'Esatîrî' mahiyette olan parçalarını ve 'Kozmogoni/Tekevvün-i alem' (Kâinatın yaradılışı) hakkındaki 'Ustûre'leri vermektedir"* (Köprülü, 2004: 68). Özkul Çobanoğlu ise *"Bu tür destanların yaygın olarak yaratıldığı ve anlatıldığı Altay, Hakas, Saha gibi Türk topluluklarının Kamlık dininin ve dolayısıyla eski Türk dünya görüşünün doğrultusunda, dünyayı yer altı, yeryüzü ve gökyüzü şeklinde olmak üzere üç kısma ayırmaları ve 'arkaik' destanın kahramanının yaşadığı yeryüzünden, yer altı veya gökyüzüne sefer (yolculuk) yaparak, esas olarak kötü olağanüstü güçlerle, dev, peri, cadı, tek gözlü dev, ejderha gibi varlıklarla savaşması temalarında hareketle"* (Çobanoğlu, 2007: 44) arkaik olarak nitelendirir. Kartıga Pergen destanı taşıdığı niteliklerle Köprülü'nün izah ettiği Altay-Yeniseyi sahasının, Çobanoğlu'nun tasnifinde de arkaik olarak nitelediği destan türünün özelliklerini taşımaktadır. Bu destan metninin Raglan'ın Geleneksel Kahraman Kalıbı'na göre daha önce incelenen Türk destan ve hikâye kahramanlarına nazaran daha fazla özelliği barındırması esatîrî mahiyette parçalara sahip olmasında aranmalıdır.

Sonuç

Metin Ekici tarafından dilimize çevrilen ve 22 maddeden meydana gelen Lord Raglan'ın Geleneksel Kahraman Kalıbı, Batı ve Orta Doğu kaynaklı kahramanlar incelenerek ortaya çıkarılmıştır. Oğuz, Türk destanlarına Lord Raglan'ın yönteminin uygulanmasının önemi konusunda, Batı Geleneksel Kahraman Kalıbı'nın Türk geleneksel kahramanlarına olduğu gibi tatbik edilmesinin mümkün olmadığı, bu metotlu yaklaşımdan yararlanarak Türk Geleneksel Kahraman Kalıbı'nın ortaya konulma çalışmalarına katkı sağlanması için geleneksel kahramanların bu metotla incelenmesi gerekliliğini belirtir (Oğuz, 1998: 2). Batı Geleneksel Kahraman Kalıbı olay örgüsü, olay sırası, mantığı ve ahlak değerleriyle Türk anlatılarına birçok bakımdan uymamaktadır. Bu bakımdan Türk geleneksel kahramanlarla ayrı ayrı çalışmaların yapılması önemlidir. Bu çalışmalardan elde edilecek sonuçlar, gelecekte oluşturulacak Türk Geleneksel Kahraman Kalıbı için ön hazırlık olacaktır.

Lord Raglan'ın Geleneksel Kahraman Kalıbı'ndan hareketle Türk destan ve halk hikâyelerinin ortak bir yapısını ortaya çıkarmak mümkündür. Böylece Türk destan ve halk hikâyelerinin başka ulusların anlatılarından ayrılan temel nitelikleri belirlenebilir. Türk Geleneksel Kahraman Kalıbı'nın ortaya çıkarılması için Lord Raglan'ın metoduna dayanarak bu konudaki çalışmaların arttırılmasında, Türklerin ahlakî, siyasî, tarihî, sosyal yapısının ve coğrafyasının göz önüne alınması önemlidir. Türk Geleneksel Kahraman Kalıbı'nı belirlemek için başka Türk destan ve hikâye kahramanlarının incelenmesi ve bunun sonunda sonuçlara gidilmesi gerekmektedir. Sonuçta farklı kültürel yapıya sahip, çok geniş bir coğrafyada yaşayan Türklerin geleneksel anlatılarından mit ve ritüellerle örtülü bir kahraman modeli çıkarılmalıdır.

Kaynakça

AKALIN, Şükrü Haluk. (1993). Şor Türkçesi ile İlgili Yeni Yayınlar ve Çalışmalar. *Türk Dili Dergisi*, 500, 193-196.

AKALIN, Şükrü Haluk. Şor Türkçesinin Söz Varlığındaki Rusça Ödünçlemeler ve Alıntılar Üzerine. <http://turkoloji.cu.edu.tr/CAGDAS%20TURK%20LEHCELERI/3.php>.

CHİRLİ, Nadejda (2008). Şor Kahramanlık Destanlarında Kadın Tipi. *Turkish Studies*, 3/7, 292-305.

ÇETİN, İsmet (1998). Türk Destan Kahramanları ve Köroğlu. *Milli Folklor*, 39, 46-52.

ÇOBANOĞLU, Özkul (1996). Lord Raglan'ın Batı Halk Kahramanı Kalıbı Açısından Oğuz Kağan ve Er Töştük Destan Kahramanlarına Bakış. *Umay Günay Armağanı*, Ankara, 202-209.

ÇOBANOĞLU, Özkul. (2002). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- ÇOBANOĞLU, Özkul. (2007). *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- EKİCİ, Metin. (2006). Araştırma Yöntemleri. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* (Editör: M. Öcal Oğuz). Ankara: Grafiker Yayıncılık.
- ERGUN, Metin. (2006). *Şor Kahramanlık Destanları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- GÖKALP, Ziya. (2007). *Kitaplar 1*, (Yayına Hazırlayan: M. Sabri Koz). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad. (2004). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KÖSE, Nerin. (1999a). Lord Raglan'ın Geleneksel Kahraman Kalıbı ve "KOCOCAŞ". *Milli Folklor*, 43, 19-23.
- KÖSE, Nerin. (1999b). Lord Raglan'ın Geleneksel Kahraman Kalıbı ile Kurmanbek ve Kurbanbek. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Dr. Himmet Biray Özel Sayısı, Ankara, 253-261.
- KÖSE, Nerin. (2000). Raglan'ın "Geleneksel Kahraman Kalıbı" ve Türk Halk Hikâyeleri. *Milli Folklor*, 45, 22-39.
- KURPEŞCO, Nadejda N. Şor Folkloru. (Türkiye Türkçesine Aktaran: Şükrü Haluk Akalın). http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/sempozyum/semp_2/kurpesko.pdf. 223-228.
- OĞUZ, M. Öcal. (1998). Lord Raglan'ın Geleneksel Kahraman Kalıbı ve Boğaç Han. *Milli Folklor*, 40, 2-6.
- OĞUZ, M. Öcal. (1999). Lord Raglan'ın Geleneksel Kahraman Kalıbı ve Basat. *Milli Folklor*, 41, 2-8.
- RAGLAN, Lord. (1998). Geleneksel Kahraman (Çeviren: Metin Ekici). *Milli Folklor*, 37, 126-138.
- YILMAZ, Mehmet. (2011). Battal-nâme, Sasonlu Tavit ve Digenis Akritas Destanlarındaki Kahramanların Lord Raglan'ın Geleneksel Kahraman Kalıbına Göre Değerlendirilmesi. *Folklor/Edebiyat*, 67, 89-104.
- ZARİÇ, Mahfuz. (2007). Kirdeci Ali Kesikbaş Destanı'nın Metin Merkezli Temel Halkbilimi Kuramları Açısından İncelenmesi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 199-216.
- ZARİÇ, Mahfuz. (2012). Axel Olrik'in Epik Yasaları ve Lord Raglan'ın Kahraman Kalıbı Açısından Ağrı'dağı Efsanesi Romani. *Turkish Studies*, 7/4, 3337-3349.